

Kiss Endre

„A MAGYAR KÖZNEVELÉS KORSZERŰ KIFEJLESZTÉSE” KOVÁCS MÁTÉ 1945-ÖS KONCEPCIÓJA A KÖZNEVELÉSRŐL

DOI: <https://doi.org/10.32558/abszolot.2021.18>

Kovács Máté „*A magyar köznevelés korszerű kifejlesztése*” (a továbbiakban: Tervezet) című szövegén az 1945-ös dátum szerepel.¹ Az évszám egész történelmi, politikai és tudomány-módszertani korszakot képes felidézni, ennek részletes ismertetésétől most azért tudunk eltekinteni, mert ezt a lehetséges terjedelmi keretek között egyszer már jellemezhattük.² Ennek a kivételes történelmi helyzetnek ezért most csak azt a mély, egyszerre tragikus és felemelő mozzanatát villantjuk fel, ami a valóban kinyílt történelmi ablak és az addigi többszörös világéggést fenyegető sebességgel követő újabb társadalmi kataklizma egyre bizonyosabbra vehető bekövetkezésének kettősségét jelentette.

A kéziratot Kovács Máté jegyezte az Országos Köznevelési Tanács nevében. Ekkor Kovács a Tanács egyik vezetője volt, Kiss Árpád a Tanács egyik munkatársa. Nem sokkal később Kovács Máté államtitkár lett, és Kiss Árpád pedig az Országos Köznevelési Tanács ügyvezető igazgatója.

Nem csak a szoros ekkori munkahelyi kapcsolat miatt feltételezzük, hogy a kész kéziratot Kovács Máté alaposan megvitatta Kiss Árpáddal, de számos más, nyilvánvaló és jól ismert tény ismeretében is. Ilyenek a Debreceni Gyakorlóban akkor már fél évtizedesnek mondható rendkívül szoros, napi együttműködés, a közös addigi publikációk, vagy az az életük végéig megőrzött alkotói módszer, hogy egy-egy jelentősebbnek tekintett pedagógiai, kulturális vagy akár könyvtárügyi koncepciót szinte az ötlet megszületésétől alaposan megbeszéltek egymással, amely megbeszéléseknek nem kevés alkalommal a Márvány utcai Kis Royal étterem adott előkelőnek mondható keretet.

¹ A kézirat nyomtatott első publikációja: KOVÁCS Máté. (1983) A magyar köznevelés korszerű kifejlesztése In: SZELLE B. szerk. *Kovács Máté emlékkönyv*, Magyar Könyvtárosok Egyesülete, Budapest. pp. 175–216.

² *A gyermek kultusza és a málenkij robot között*. Faragó László és Az új nevelés kérdései. in: *Interdiszciplináris pedagógia és a felsőoktatás alakváltozásai*. VII. Kiss Árpád Emlékkonferencia (Debrecen, 2011. szeptember 16–17.) előadásainak szerkesztett változata. (Szerk. KISS Endre és BUDA András). Debreceni Egyetem Neveléstudományok Intézete, 2012. ISBN 978-963-473-303-4. 52–61

A Tervezetet természetesen Kovács Máté szellemi gyermekének fogjuk tekinteni. Mégis, ha már fel kellett idéznünk ezt a kivételes együttműködési munkakultúrát Kovács Máté és Kiss Árpád között (ami e sorok szerzőjét a maga bejárattott professzionalizmusában a nagy sportolók összjáték-kultúrájára emlékeztette), fel kell idéznünk Hankiss Elemér ugyancsak kivételes fontosságú együttes visszaemlékezését Kovács Mátéről és Kiss Árpádról, hiszen ezek a vonások is ott állnak e mögött a különleges korszakban született különleges kézirat mögött: *„Két bírs zeneszerző alakját megelevenítve próbáltam jellemezni őket. Kovács Máté inkább Beethoven típusú ember volt (talán Beethoven tragikus létélménye nélkül, vagy lehet, hogy gyerekként ezt csak én nem éreztem benne). Fantasztikus energiái voltak, sugározta az erőt, az életbe vetett bizalmat, a küzdelem és megoldások lehetőségét, a tisztességet, a polgári erényeket, a polgári felelősséget, s mindezt egy kemény, fegyelmezett akarattal teli emberként. Kiss Árpád sok szempontból az ellenkezője ennek. Őt inkább Gustav Mahlerhez hasonlítanám. Nem mintha dekadenciára hajló, világfájdalmas lélek lett volna. Nem, egyáltalában nem. Tele volt derűvel, életkedvvel. Inkább csak Mahler érzékenységgel, villódzó sokszínűségével, erős létélményével rokonítanám. Kovács Mátével egykorúak voltak (Kovács Máté 1906-ban, Kiss Árpád 1907-ben született), de az étellel szembeni magatartásuk sok szempontból egymásnak épp az ellenkezője lehetett. Kovács Máté Debrecenben, a kemény, protestáns, puritán civisvárosban, s környékén nőtt fel. Hitt abban, hogy egy az igazság, ez az igazság megismerhető, és e szerint az igazság szerint lehet és kell élni. Kiss Árpád inkább kereső ember volt. Ha visszatekintve a múltba jól útélem meg, úgy érezhette, hogy az igazságot minden nap újra fel kell fedezni, mindent újra és újra meg kell kérdőjelezni, a szabadságot minden nap újra ki kell vívni. Minden nap keresni kell, hogy mi a tisztesség, mi a jó, mi a rossz. És lehet tévedni. Lehet mosolyogni a világon, s lehet mosolyogni önmagunkon is. (...) Kovács Máté inkább Kossuth-típus volt: ha tudjuk mi a cél, gyerünk, előre, hajrá, buszárroham, megoldjuk, győzzünk! Kiss Árpád inkább Széchenyire emlékeztetett. Nem az államférfi, hanem a naplóíró Széchenyiére. Ő is állandóan kereső ember volt, tele kétségekkel és egy jobb világ lehetőségébe vetett hittel... Kovács Máté Hajdúszoboszlón született, meghatározó élménye lehetett a Tiszántúl nyakas puritánsága. Kiss Árpád Balassagyarmaton nőtt fel, egy polgárúrosban; már szülei is nyitottak voltak Európára... Kovács Máté szociális felelősségtudatra nevelt minket. Arra, hogy egy igazságtalan országban, az egymástól elszakadt szegények és gazdagok országában élünk; s hogy mindannyiunknak tennünk kell valamit egy méltányosabb társadalmi rend kialakulásáért. Kiss Árpád az európai szellemiséget hozta be osztálytermünkbe. Kovács Máté a szociális szolidaritás és a polgári felelősségtudat értékeit, Kiss Árpád a szabadságnak, a szüntelen keresésnek, a kétkedv jogának, a szabad gondolkodásnak a fontosságát sugározta felénk.”³*

³ SZANKA Julianna, Interjú Hankiss Elemérrrel. *Köznevelés* 2010. évi 6. számában, 18–19. p. Ld. még:

Kovács Máté és Kiss Árpád sajátos szellemi kapcsolatát nem lehetséges, de talán nem is szükséges tovább elemeznünk, hiszen a begyakorolt együttműködés olyan szintjeit érték el, amelyen már erre vonatkozó külön utalás nélkül nem is lehet lehetséges az egyéni vonások felismerése.

A *Tervezet* sok szempontból pár-darabja Faragó László és Kiss Árpád *Az új nevelés kérdései* című, ugyancsak a koalíciós időkben írott monográfiájának. A megfelelés háttere nyilvánvaló: ez az a bizonyos 1945 és 1949 közötti korszak, amelynek egyedülálló különlegességéről már tanulmányunk bevezetésében is említést tettünk.

A rendkívüli vonások közül e helyütt ismét a világpolitikai és a magyar helyzet szélesebb változásainak tényét emelnénk ki, amely sebesség szinte csúfot űzött a gondosabb elmélyülést kívánó munkák célkitűzéseivel, hiszen szinte bizonyosra lehet venni, hogy azok a feltételek, amelyek egy-egy írásmű elkezdésekor fenn álltak, korántsem fognak már fennállni az írásmű megjelentetésének időpontjában. A másik rendkívüli vonás, amire nem lehet ismét nem emlékeztetnünk, az életkörülmények kivételes nehézsége, egyenesen (élet)veszélyessége volt, amelynek végén ezt más irányban még csak fokozta a „fordulat éve”.

Kovács Máté *Tervezetét* nem elsősorban neveléstörténeti szempontból elemezzük (bár abból a szempontból is kivételes jelentőségű), de mint a demokratikus értelmiség történetének igen fontos dokumentumát ebben a rendkívüli helyzetben. Mint neveléstörténeti dokumentum a szöveg rendkívül alapos, kiterjedt, áttekinthető és részletes, a vezérelvek igazi koherens gyűjteménye, amely vezérelvek minden valószínűség szerint a csillagok megfelelő állásakor könnyűszerrel lehetett volna vezérfonala egy új, demokratikus iskolarendszernek.

Az átfogó oktatási koncepciók általában kötött műfajnak számítanak, a különböző korokban, sőt, a különböző rendszerekben írt koncepciók között sok a hasonlóság is. Nem tértünk ki az egyes politikai rendszerek eltérő politikai szótáira, amelyeket az átfogó oktatási koncepcióknak természetesen látható módon tartalmazniuk kell, amelyek „alatt”, majd hogyanem amelyektől „függetlenül” egy-egy koncepció vezető tartalmi azután már nagyon is hasonlíthatnak egymásra.

Abszolút pedagógusok. A Magyar Pedagógiai Társaság Kiss Árpád Műhelyének projektbeszélgetései alapján. Szerkesztette: HUDRA Árpád, KISS Endre és TRENCSENYI László. Budapest 2016. ISBN: 978-963-7123-44-2. 1-155. – Eredetileg Hankiss Elemér a Kiss Árpád Műhely Kovács Máténak szentelt első rendezvényén szólalt fel (Budapest, 2009. január 26.), e megszólalást követően készült a fenti interjú. – A Kiss Árpád Műhely beszélgetésén Hankiss Elemér elmondta, hogy saját osztályaik „ikrek”-ként nevezték Kiss Árpádot és Kovács Mátét.

Minden korszakban azonban mégis pontosan tudják, hogy melyek azok a vezérelvek, amelyeket meg lehet valósítani, melyek azok, amelyeket nem, arról nem is beszélve, hogy minden lépés a valóságban mindenesetre csak rendkívüli erőfeszítések árán érhető el, hiszen éppen az iskolarendszer az a terület, ahol a fennálló működés gyakorlatilag előre meghatározza és egyben erőteljesen le is csökkenti a változtatások mozgásterét.

Kovács Máté, s mögötte Kiss Árpád egyképpen tisztában voltak azzal, hogy milyen végtelenül hosszú az út a papírra leírt koncepciótól a valóságos változásig.

Ezt a szöveget többszörös és bonyolult, kiegészítő jellegű kapcsolat fűzi tehát Az új nevelés kérdéseivel. Amíg Az új nevelés kérdése a történeti, az egyetemes és az aktuális nemzetközi vonatkozásokban foglalja össze a nevelés tervezése mögött álló nélkülözhetetlen intellektuális tartalmakat, addig Kovács Máté szövege értelemszerűen kizárólag a magyar oktatásügy belső problematikájával, lehetséges holnapjával foglalkozik. Ebből a szempontból tökéletesen ki is egészítik egymást, a könyvtártudomány későbbi megalapítóját pedig elsőrangú oktatás-stratégiának mutatják.

E kiegészítő viszony mellett megjelenik a két mű között a sokszoros rokonság mozzanata is. E rokonság leglényegibb összetevője a történelmi pillanat megragadása, illetve az a sajátos helyzet-felismerő gazdagság, amellyel e két mű a történelmi pillanatban rejlő összes lehetőséget maximálisan ki akarja használni. E pillanat, s erre is utaltunk már, egyszerre volt valóságos és ugyanolyan nagyságrendben irreális.

A demokratikus elköteleződés attitűdje azonban, amely a két szöveget nyilvánvalóan összekapcsoló közös elem, szinte erkölcsi mozzanatnak, valóságos kategorikus imperatívusznak tekintette az optimizmust, azt, hogy a történelmi pillanatban rejlő valóságosság mozzanatára koncentráljon, és ezen a pillanaton, mint történelmi kapun át törjön be egy emancipatív és optimális valóságba, egy olyan társadalomba, amelyben minden megvalósulhat a jelenben, ami eddig történelmi dimenzióban nem volt lehetséges, és amely kapu egy optimális új valóság felépítésének általában vett kezdete is.

Valóság és utópia, vagy akár valóság és mítosz rövid átfedésének pillanata ez, könnyű felismerni benne a magyar történelem kivételes felszabadulási pillanatainak minden kivételes történelmi helyzetben ugyanúgy megjelenő sodró mámorát.

Ezért Kovács Máté szövegét tudatosan utópiának tekintjük, eközben természetesen tisztában vagyunk e fogalom e helyzetre alkalmazott változatának sajátosságaival, azaz egyelőre: „sajátos” utópiáról van szó.

A nevelés-utópia rekonstrukcióját elkezdhetjük a pozitív értéktételezések elemzésével, az egyes pozitív tételezésekből világosan következtethetünk majd arra, hogy milyen elfogadhatatlan körülményeket kíván megváltoztatni.

Ennek szellemében nyomban feltűnik a koncepcióban az iskolarendszer többszörösen ellenőrzött és differenciált átjárhatósága, ami nyilvánvalóan szenvedélyes kritikája a merevnek és statikusnak érzékelt jelennek: a történelmi pillanat erőteljes felhasználása arra, hogy megszabaduljon attól a terápikus nihilizmustól, ami úrrá lesz valakin, aki az átjárhatatlan iskolai kereteket szemléli, amelyek igen korán el is döntik a tanulók sorsát.

Visszatérő eleme Kovács Máté szövegének a valóságos funkciók a valóságos szükségletek állandó azonosítása. Ami ellen irányul, az a jelen iskolarendszernek a valóságos szükségletek kielégítésében fennálló hiányossága, nem is beszélve a tanulás mögöttes szférái, a biológiai, pszichológiai vagy intellektuális funkciók ellátatlanságáról.

Mind Kovács Máté elemzett szövegében (*A magyar köznevelés korszerű kifejllesztése*), mind pedig Az új nevelés kérdéseinek szövegében a történelmi kapu valóságos kinyílásának pillanatában azon nyomban kétféle utópia keveredik egymással.

Az egyik a társadalmi, a másik az oktatási utópia.

Jóllehet e kettőnek nyilvánvalóan sok átfedése létezik egymáshoz viszonyítva is, mégis önálló jelenségek is. Az időablak radikális felnyílása előtt nyilvánvalóan egyik utópia megvalósulására sem nyílt lehetőség, miközben ebben a pillanatban e két utópia a legszorosabban összekapcsolódik, egymást jelenti. Egy sorozat részei, ahogy ez Az új nevelés kérdéseiben is tételesen megfogalmazódik, a gyermek felszabadítása a társadalom felszabadítása is.

Az oktatási utópia felől kiindulva a társadalmi utópiába vezető lépés a tudományok addig elért legmagasabb szintű eredményeinek szerves, természetes, minden hivalkodástól mentes beépítése ebbe a Tervezetbe is. Természetesen igen sok konkrét mozzanatról van szó az előbb általában említett funkcióktól és szükségletektől a tudás szemünkben ma is igen korszerű értelmezéséig (hiszen ma sem jellemző, hogy pedagógiai koncepciók a tudás általános definíciójával kezdődnének). Megjelenik már a tudások lelki tartalmának szempontja is, amelyek többek érdekes kísérő jelenségeknél, hiszen például az oktatási folyamatok és iskolatípusok közötti átjárhatóság nemcsak a tudások, de a tudások által megjelenített lelki

tartalmak valamelyes közösségét, illetve kompatibilitását is kell hogy előfeltételezze.

A pszichológia és szociológia mélyen megértett és elegánsan lebontott felismeréseinek egész arzenálja jelenik meg ebben a szövegben, nem beszélve az oktatási folyamat alapos ismeretéről, vagy például azokról az elméleti ismeretekről, amelyek meghatározóan és az eredményességet meghatározóan állnak specifikusan egy-egy tantárgy mögött, mint például a szövegértelmezés elméleti vetületei az irodalom-oktatás mögött. Tiszteletreméltó és önálló tudományok válhatnak ebben a funkcióban nélkülözhetetlen segédtudományokká.

Az oktatási és a társadalmi utópia közös metszete Kovács Máté szövegében minden iskolatípus, de különösen a közép és szakoktatás összekapcsolása. A probléma számos nehézségéről nyilván említést lehetne tennünk, de nyilvánvaló az is, hogy ez a valódi demokratikus társadalmi utópia.

Ez a demokratikus társadalomkép, mely önmaga identitásának lerombolása nélkül nem mondhat le (vagy nem mondhatna le) egy olyan működő iskolarendszerről, amely megbízhatóan, ellenőrizhetően és hatékonyan képes arra, hogy nyitva hagyja a tanulók előtt a későbbi tevékenységek felé vezető utat, és az általuk megszerzett tudásanyag később azután ezt valóban lehetővé is teszi.

Igazi kulcskérdés ez, minden ezen áll vagy bukik. Olyan finomságokra is odafigyel eközben Kovács Máté, hogy egy szaktudást oktató iskolában két igazgató legyen, akik a tudás két fajtáját személyükben is reprezentálják.

Az iskolaszociológia a társadalom szociológiája is, a társadalom nyomulását a magasabb presztízsű iskola irányában csak hosszú évtizedek erejével lehet enyhíteni.

Külön figyelmet érdemel az a szinte már tudományelméleti teljesség is, amellyel az utópikusan helyes társadalomkép megvalósítását szolgáló iskola szembekerül a valóságos kihívásokkal és követelményekkel, azaz a legnemesebb célok sem mentenek fel senkit a valóságos követelményekkel való birkózása alól. Így használja Kovács Máté a „természetes kiválás” fogalmát úgy, hogy annak keresztül kell hatolnia az iskolarendszeren, és amire a legoptimálisabb választ kell adnia. Ezen a tudományelméleti szinten kapcsolódik be a társadalom és néplélektan is - bizonyos lépések Kovács Máté szerint a magyar társadalom lélektanával is kapcsolatba kerülhetnek. Egy sor szociológiai tapasztalat is láthatóvá válik: állandóan szem előtt vannak a makrotársadalmi arányok, permanens érték a társadalmi kiegyenlítődéssé permanens meghirdetése, a diploma iránti vágy szociológiai torzulásokhoz vezet, végig szem előtt van a diákok anyagi helyzete és a

nemek közötti különbség, a társadalomlélektan után szükséges természetesen a személyiség-lélektan is. Fontos fogalom az eszmélés, ami a fejlődő tanuló intellektuális és érzelmi középpontjából is tekinti a folyamatokat, önálló szervező központja az oktatási folyamatnak, illetve jó esetben az oktatási utópiának.

Az oktatási „utópia” számos elemét felsorolva látható, hogy ezek a vonások önmagukban nem nevezhetők „utópikus”-oknak, abban az esetben azonban, ha ezeket a célokat a maguk hátterével, megalapozásával és megvalósulásuk sanszaival együtt mérlegre tesszük, nem kétséges mégsem, hogy azok.

Nem azért vezettük be azonban az utópia fogalmát, hogy az oktatási tervezés egyes lépéseit – joggal – az „utópia” térfelére áthelyezve tegyük mérlegre.

Utópiának a tervezetet a társadalomkép alapján értelmeztük elsődlegesen. Valójában ebből a társadalmi utópiából immár visszapillantva állapíthattuk meg az oktatási koncepció számos eleméről, hogy azok pedig „oktatási utópia”-nak számíthatnak.

Egy nagyon széles értelemben szinte minden tisztességes oktatási koncepció valamennyire társadalmi utópia is, ami első pillanatra meglepő is lehet, hiszen egy száraz köznevelési koncepció és az utópia színes és kiszámíthatatlan világa tudatunkban korántsem egymáshoz közeli szellemi térben helyezkednek el. És mégis, minden tisztességes oktatási koncepció már eleve egy nagyon általános szinten utópia is, egyrészt azért, mert pozitív és humanista emberképből indul ki, másrészt azért, mert rendszerszinten megvalósíthatóan tételez racionális oktatási követelményeket, amelyek az iskolai rendszerek szintjén minden bizonnyal nem lesznek megvalósíthatóak.

Az oktatási koncepció utópikus potenciálja tehát valóságos, egyben azonban triviális és alacsony szintű utópia.

Jeleztük, hogy a *Tervezet* értelmezésében a társadalmi mozzanat értelmezésére vezettük be az „utópia” fogalmát, s ezt azután már ebből a virtuális pontról kiindulva vetítettük rá az elsőként ismertetett oktatási utópia értelmezésére.

A *Tervezet* társadalmi utópiája e gondolati műfaj egyik szélesebb áramlatához sem sorolható. Egyrészt nem világnézeti vagy politikai utópia (1945-ben sem), másrészt nem is önelvű, önmaga lábán megálló utópikus mű, ami a maga holisztikus módján a maga teljességében áll szemben vagy a teljes társadalommal, vagy annak egy kiválasztott metszetével (ilyen metszet lehet az oktatásügy is).

A *Tervezet* utópiája a demokratikus magyar értelmiség egyik nagy álmát fogalmazza meg, a *Tervezet* műfajának tökéletesen megfelelő áttételességgel. Ez a

rejtett radikalitás pontosan megfelel a történeti pillanat pozitív értelmezésének („most meg lehet valósítani történelmi álmokat”), érthetően aktuálisan nem előrevetítve ugyanennek a történelmi pillanatnak a negatív scénárióit.

Ez az utópia a jó társadalom, nem kizárólag etikai szempontból, de egy jól működő, tudáson és tudományon alapuló, a valóságos emberi természettel számot vető, működő, korrekt és korrekt emberi kapcsolatokra is alapuló társadalomról van szó.

Ez az utópia a struktúra utópiája, a történelem kijavítása, egy szervesen működő, rugalmasan önszervező, saját lábán megálló magyar társadalom. Ez a minden hibáját levetkőző tökéletes társadalom jelenik meg a szabadság pillanatában. Magyar Nyugat és Nyugatos Magyarország, működésében, tudásában, szervezettségében, követelményeiben nyugati, lényeges lélektani szempontokból pedig magyar. Ilyen szemszögekből optimum.

Néhány helyen meg is fogalmazódik ez a közvetlen utópikus dimenzió (természetesen e rekonstruktív sűrítés nem kívánja teljes egészében utópikus szövegnek vissza-nyilvánítani a *Tervezetet*):

- az elismert iskolai tanulmányok mellett „kellő helyre és kellő szerephez kell juttatnunk... az élet és a világ értelmezésének ismeretét” (*Tervezet*, 59.)
- nem lehet képzetlen emberek tömegét zúdítani a társadalomra (53.)
- a közösség és az egyén érdekeinek maximalizálása (69.)
- a tanuló teljes szabadsága sorsa irányításában (uo.)
- a társadalom védelme az oktatás torzító hatásaival szemben (uo.)
- nevelőképzés személyi minősége a legfontosabb (70.)
- bonyolult fokozatok a tanárképzésben, 10 évenkénti továbbképzés, stb.

Nemzetinek csak egy igen korlátozott értelemben neveznénk ezt a demokratikus koncepciót. Annyiban, hogy a nemzet a *Tervezet* szemében az ember és az emberiség természetes középponti formációja, abban az értelemben ahogy Malraux (de Gaulle-t értelmezve) arról beszél, hogy egy Franciaország koncepcióját akarja népszavazással elfogadtatni a franciákkal.⁴

⁴ A két kulcs-mondat: „A fő kérdés az, hogy a franciák akarják-e újjáteremteti Franciaországot... Nélkülük nem fogom megalkotni Franciaországot.” (105. l.) és „Visszaállítottam a Köztársaságot. De arra van szükség, hogy a Köztársaság is újjá tudja alakítani Franciaországot. A nemzeti jelleg erősen különbözik a nacionalizmusoktól, elismerem.” (92. l.) Ld. André MALRAUX, *Ellen-émlékiratok*, Budapest, é. n. – Malraux egzisztencialista gondolkodásának és Kiss Árpád pedagógiájának kapcsolatát önálló tanulmányban szeretnénk vizsgálni. Malraux egyébként például már ebben a műben is (*Ellen-émlékiratok*) többször hitet tesz a modern technikai eszközök iskolát forradalmasító hatása mellett, Európa-szerre nagy figyelemmel kísért kulturális politikája számos oktatásügyi és nevelési innovációt tartalmazott.

A Tervezet a maga kétszeres utópikus dimenziójában tehát egy „reálisan optimális” magyar társadalom képét vetíti fel.

A benne továbbra is érvényesülő nagy antinómiák minden rendszerszerűen megszervezett oktatási rendszer immanens antinómiái: 1) egy tökéletesen megszervezett oktatási folyamat szemben a társadalom (a szülők, vagy akár a tanulók ezzel nem azonosuló) szándékaival; 2) a személyiségfejlődés szemben a tudás szerkezetével, s végül 3) a valódi tudás gyakorlata szemben a gyakorlat valódi tudásával.